

Powódzie / Floods/ Überschwemmungen / Povodně

Powódź w Starym Koźlu - 1939 r.

Nasze miasto u zarania powstało w dorzeczu Odry. Nie bez znaczenia był bezpośredni dostęp do wody pitnej i możliwość połowu jako dodatkowe źródło pożywienia. Położenie Kędzierzyna-Koźła ma istotne znaczenie komunikacyjne oraz strategiczne (szlaki wodne i lądowe). Jak zwykle bywa, jest i druga strona żywołu, niosąca zniszczenie i śmierć. Pomimo szeregu zabezpieczeń, jakie człowiek stosuje, by uniknąć kataklizmu - zbiorniki retencyjne, regulacja koryta rzeki, wały ochronne - to woda jako żywioł jest nieprzewidywalna. Przyczyną powodzi są obfite, długotrwałe ulewy i wiosenne roztopy, które powodują występowanie rzek z brzegów.

Pierwsza wzmianka o powodzi pochodzi z roku 988. Jan Długosz przytacza opisy (jako duchowny na dworze króla Kazimierza Jagiellończyka miał dostęp do dokumentów z kancelarii królewskiej):

„Zdarzały się tego czasu liczne i długotrwałe wylewy, po których nastąpiło lato skwarne i dla wielu płonów przyrodzonych szkodliwe”. W jego zapiskach doszukamy się informacji o powodzi z 1118 roku: „Te ciągłe ulewy i powódzie nie tylko w Polsce, ale i w okolicznych krajach wielkie poczyniły szkody, zatopiwszy całą niemal Ziemię, a stąd przeszkodziwszy zasiewom i zbiorom [...]. Wkrótce potem takie spadły ulewy i nawałnice, a z rzek tak gwałtownie powstały wylewy wód, że niektórzy lękać się zaczęli powtórnego potopu.”

Odra swój początek ma w okolicach Ostrawy. Jest rzeką o charakterze nizinnym (liczne zakola i meandry). Skutkiem regulacji było pogłębione koryto rzeki, a usypane wzniesienia, stanowiły dogodne warunki osadnictwa. W pobliżu starorzeczy Odry powstały wsie: Stare Koźle, Cisek, Roszowicki Las, Landzmiery i Kobylce. Głównym zagrożeniem wezbrania Odry jest deszcz nawałny trwający kilka dni (czerwiec, lipiec). Wczesną wiosną wyróżniamy wezbrania roztopowe, czyli gwałtowne topnienie pokrywy śnieżnej (marzec, kwiecień).

W latach 1790-1812 rozpoczęto prace regulacyjne, szereg przekopów i prac ziemnych, polegających na ustabilizowaniu brzegów. Na odcinku górnej Odry między Raciborzem, Koźlem i Opolem

zmieniono rzeźbę terenu. Od połowy XVIII wieku wycinano lasy i prowadzono meliorowanie wilgotnych łąk, by wprowadzić uprawy zbóż. Ruch barek i łodzi miał zasięg jedynie lokalny, a zabezpieczenie żeglowności polegało na czyszczeniu koryta rzeki z pni drzew leżących na dnie od wieków, a podczas powodzi uniesionych na powierzchnię wody. Zmiany na rzece dotyczyły piętrzenia wody celem uzyskania jej spadku do poruszania kół licznych młynów, tartaków i foluszy (pozyskiwanie terenów pod zabudowę i rolnictwo). Nowy kierunek działalności gospodarczej zakładał ochronę terenów zabudowanych i obiektów infrastruktury technicznej przed niszczącymi skutkami wezbrań. Działania przeciwpowodziowe polegały na przekopywaniu zakoli rzecznych i zawężaniu koryta Odry jedynie dla żeglugi (cele hodowlane – wodopoje, nawadnianie ziem). W XIX wieku zaczęto budować urządzenia hydrologiczne, a prace regulacyjne miały charakter regionalny i obejmowały wielokilometrowe odcinki doliny Odry.

Budowa 13 jazów piętrzących wodę w korycie Odry na odcinku od Koźła do Wrocławia spowodowała podtopienia terenu. Wykonano sieć rowów drenarskich, pozwalających odprowadzać nadmiar wody do koryta Odry. Istniały już śluzy w Koźlu i Januszkowicach. W XX wieku i współcześnie wykonuje się prace hydrologiczne w dolinie górnej Odry i w jej dopływach na terenach całego dorzecza. Budowane są zbiorniki przeciwpowodziowe (zbiornik retencyjny w Raciborzu) i systemy obwałowań, zmienia się zagospodarowanie terenu, aby zwiększyć retencyjność w okresach wzmożonych opadów.

Wybudowane po II wojnie światowej zbiorniki retencyjne dostarczały wodę ludziom i zakładom przemysłowym.

W wyniku wielowiekowych prac polegających na zabudowie koryta Odry i przystosowaniu go do celów gospodarczych doszło do zacierania śladów naturalnego biegu rzeki. Efektem ludzkiej ingerencji była również eksploatacja piasku i żwiru (pozostawiane po urobku pokaźne zagłębienia terenów). W 1880 roku odnotowano powódź w okolicach Koźła (przełom marca/kwietnia), spowodowaną wodami roztopowymi i intensywnymi opadami deszczu. 13 lipca 1903 roku odnotowano maksimum fali powodziowej dla wodowskazów na rzece Odrze – 818 cm. Dla porównania fala powodziowa z 10 lipca 1997 roku osiągnęła poziom – 947 cm. Bezpośrednią przyczyną powodzi było zderzenie dwóch mas powietrza (województwa zachodnie i południowo-zachodnie znalazły się w chłodnym powietrzu polarnomorskim, a nad pozostałą częścią kraju napływało ciepłe i bardzo wilgotne powietrze zwrotnikowe), a co za tym idzie intensywne i długotrwałe (rozlewne) opady deszczu. Z czasem kataklizm z 1997 roku nazwano „Powodzią tysiąclecia”, gdyż objęła swoim zasięgiem południową i zachodnią Polskę, potem Czechy, wschodnie tereny Niemiec (Łużyce) docierając do Austrii. Na terenie Polski zginęło 56 osób, a szkody oszacowano na ok. 3,5 miliarda dolarów. Na terenie powiatu fala powodziowa załała: Koźle (okoliczne miejscowości), Kłodnicę, Rogi, Port, Żabieniec, w mniejszym stopniu Lenartowice i Pogorzelec. Kataklizm dotknął ok. 2100 rodzin, a straty oszacowano na 23 mln zł. Optylizmem napawa solidarność wobec tragedii. Społeczność lokalna nie pozostawiła nikogo w potrzebie. Mieszkańcy wspierali się wzajemnie udzielając „schronienia” osobom, którym woda wdarła się do mieszkań, a dla osób starszych robili zakupy niezbędnych produktów. Odpowiednim cytatem z Jana Pawła II na zachowania spontaniczne, a także samorządowe jest wypowiedź: „Nie możemy mówić jedynie o minionej historii (...) poryw dla dobra człowieka nie wygasł, lecz nadal wyraża się w instytucjach różnorodnej natury (...) oraz w różnych dziedzinach wolontariatu (...) Miasto nie jest celem samym w sobie, lecz jego celem ma być człowiek, do którego miasto winno dostosować swe struktury i kryteria, według których ma się rządzić. Jeśli władze publiczne tracą sprzed oczu tę prawdę, działają jak maszyna, która się kręci bezużytecznie z ryzykiem wyrządzenia szkody”.

Źródła:

Naturalna katastrofa i społeczne reakcje, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Opole 1999, pod red. Krzysztofa Fryszackiego i Teresy Sołdy-Gwiźdź

Powódzie w dorzeczu Górnej Odry, Uniwersytet Śląski, Katowice 2011, Stanisław Wojciech Czaja
Społeczności lokalne w sytuacji zagrożenia i kataklizmu, Uniwersytet Opolski, Towarzystwo Ziemi

Kozielskiej w Kędzierzynie-Koźlu, Opole - Kędzierzyn-Koźle 1998, pod red. Edwarda Nycza
Powódzie na Śląsku Opolskim od XII do XX w.

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Woda>

<https://core.ac.uk/download/pdf/71981647.pdf>

<http://zasobyip2.ore.edu.pl/uploads/publications/bd7d2784de5d409b5b8b34555bf9c28f>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Pow%C3%B3d%C5%BA>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Pow%C3%B3d%C5%BA_tysi%C4%85clecia

http://www.k-k.pl/odra_p.html

<https://nto.pl/powodz-1997-na-opolszczyznie-zniszczona-nysa-kedzierzynkozle-brzeg-opole-archiwalne-zdjecia/ga/c1-4679036/zd/6485268>

<https://kk24.pl/z-archiwum-boguslawarogowskiego-19-lat-od-powodzi-tysiaclecia/>

Oprac. Emilia Bandrowska

